

Geweld tegen homo's: groepsgedrag en mannelijk superioriteitsgevoel

Waar ligt de wortel van anti-homogeweld, en wat is de rol van de groep hierbij?

Dit artikel beschrijft wat bekend is over prevalentie, over slachtoffers en over daderprofielen, en gaat na of geweld tegen homo's inderdaad een typisch groepsfenomeen is. De auteur stipt de oplossingen aan die een achttal wetenschappers hebben aangedragen in *de Volkskrant* (Hulshof, 2017).

Tot slot wordt de visie uiteengezet van hoogleraar sociologie Jan Willem Duyvendak, die samen met Buis en Hekma (Buijs et al., 2008) onderzoek deed.

Door **Arnout ter Haar**,
vrijgevestigd klinisch
psycholoog en psycho-
therapeut te Amsterdam.

In de nacht van zaterdag 1 op zondag 2 april van dit jaar werden de echtelieden Jasper Vernes en Ronnie Serwatan, die om een uur of vier na het uitgaan hand in hand op de Nelson Mandelabrug in Arnhem liepen, in elkaar geslagen door een groepje jongeren in de leeftijd van 14 tot 20 jaar. Daarbij zou een van de daders met een betonschaar vier bovendien van een van de slachtoffers uit zijn mond geslagen hebben. Hoewel de lezingen over de exacte toedracht van de vechtpartij en mishandeling nogal uiteenlopen – volgens de daders begonnen de twee mannen zelf met slaan – en je je kunt afvragen waarom 14-jarigen om vier uur 's nachts met een betonschaar bewapend door de stad rondstruinen, ontstond er veel aandacht voor deze mishandeling door de oproep die journalist Barbara Barend via de sociale media deed aan iedereen – homo en hetero – om hand in hand te lopen en een foto daarvan te posten, *#handinhand*. Politici, bekende en onbekende Nederlanders gaven massaal gehoor aan deze oproep, waar vervolgens ook weer kritiek op kwam omdat het nogal gratis zou zijn en je met een dergelijk gebaar vooral het goede gevoel over jezelf versterkt, maar nauwelijks bijdraagt aan een structurele oplossing om geweld tegen homo's te bestrijden.

Bij een protestmars in Arnhem, een week na de mishandeling, waren zo'n tweeduizend sympathisanten aanwezig. Ook hier weer een mooi gebaar, maar zoals de altijd cynische columnist Martin van Amerongen in *de Volkskrant* (2017) schreef: '[...] is dezelfde onzin als een mars tegen homofobie zonder dat ook maar één potenrammer daar weet van heeft. Die leest geen NRC (in het beste geval bezorgt hij het) en gebruikt de sociale media enkel om Audi RS4's te bekijken.' Wat zou er dan wel moeten gebeuren? En waar komt het geweld vandaan?

Prevalentie

Geweld tegen homo's heeft altijd bestaan, maar lijkt de laatste jaren wel vaker plaats te vinden. Enerzijds zouden de cijfers vertekend kunnen zijn door een grotere aangiftebereidheid van slachtoffers – immers, als de eigen homoseksualiteit geaccepteerd is en in de persoonlijke levenssfeer van het slachtoffer bekend is, vervalt de terughoudendheid om aangifte te doen op grond van schaamte of angst voor exposure – anderzijds hebben de politiekorpsen in met name de grote steden de drempel om aangifte te doen verlaagd door zogenoemde *roze in blauw*-teams en door intern aandacht te besteden aan attitudeverandering ten opzichte van seksuele diversiteit in het algemeen. Omdat alleen in Amsterdam en Utrecht door middel van een speciale projectcode geregistreerd wordt of bij een beroving met geweld of bedreiging, mishandeling of moord sprake was van een anti-homomotief, kunnen er geen betrouwbare landelijke cijfers gegeven worden. In de periode 1 januari 2009 tot 1 september 2013 werd uit het registratiesysteem van de Nederlandse politie (2013) gezocht naar re-

gistraties van anti-homogeweld; dit leverde 769 gevallen op, gemiddeld drie per week. In 31,5% van de gevallen was sprake van eenvoudige mishandeling, en in 6,7% van zware mishandeling. De prevalentie per jaar fluctueert zo zeer, dat daar geen conclusie over een structurele toe- of afname aan verbonden kan worden.

*Anti-homogeweld
is onderdeel van
een sterk mannelijk
superioriteitsgevoel;
ook vrouwen
worden geminacht
en mishandeld*

Opvallend is dat er in de zomermaanden veel meer incidenten plaatsvinden dan in de wintermaanden. Dit zou verklaard kunnen worden door het gegeven dat het uitgaansleven in het algemeen, en dus ook de *gay scene* in de zomer meer op terrassen en op straat plaatsvindt, en homoseksualiteit dus zichtbaarder wordt. Ook de jaarlijkse Gay Pride begin augustus maakt deze zichtbaarheid groter. Ruim 40% van de geweldsdelicten vindt in de weekends plaats, met een piek in de periode tussen 03.00 en 05.00 uur, overeenkomend met de sluitingstijd van horeca en clubs. In Amsterdam doen zich veruit de meeste geweldsdelicten voor, gevolgd door hotspots als Utrecht, Amsterdam Zuidoost, Haarlem, Amstelveen en Nijmegen. Bijna altijd gaat het om locaties in de buurt van homohoreca.

Ook al is de aangiftebereidheid waarschijnlijk toegenomen, in vragenlijstenonderzoeken in binnen- en buitenland (Schuyf, 2009) komt nog vaak naar voren dat slachtoffers twijfelen aan de competentie van de politie (homofoob), men uit schaamte zelf bagatelliseert wat er gebeurd is, en bang is om als homo-seksueel in officiële documenten als een proces-verbaal of een justitieel dossier geboekstaafd te worden.

Daders

Over motieven van daders is veel gespeculeerd. Er is echter weinig echt bekend omdat het in de praktijk moeilijk blijkt om daders te vinden die bereid zijn om aan onderzoek naar onderliggende motieven van hun daden mee te doen, en er sowieso weinig veroordelingen plaatsvinden.

Als er sprake is van Marokkaans-Nederlandse daders, dan wordt de koppeling met de rol van de islam gauw gemaakt, zeker in combinatie met uitlatingen van haat predikende imams of passages in islamitische geschriften (bijvoorbeeld *Minhaj El Muslim/De weg van de moslim*) dat homo's met hun hoofd naar beneden van daken dienen te worden gegooid. Toch blijkt anti-homogeweld in Nederland zelden religieus geïnspireerd te zijn (dat is uiteraard en helaas elders in de wereld niet het geval) en moet de oorzaak in andere aspecten gezocht worden (zie onder Groeps-gedrag).

Uit de resultaten van het onderzoek van Buijs et al. (2008) blijkt dat 38% van alle verdachten van autochtoon Nederlandse afkomst is, 28% van Marokkaanse, 7% van Surinaamse en 5% van Turkse afkomst, en 15% van de verdachten zijn andere niet-westerse allochtonen. Van alle verdachten behoort 5% tot de

categorie 'overig'. Dit zijn verdachten wier afkomst niet kon worden bepaald of het betreft allochtonen van westerse afkomst.

In de meeste gevallen geven de daders aan 'helemaal geen hekel' te hebben aan homo's. Deze zin wordt in alle gevallen echter vervolgd met het woord 'maar', en dan volgt een uiteenzetting van voorwaarden waaraan homoseksuelen moeten voldoen voordat de homo de goedkeuring van de dader kan wegdragen. Het blijkt dan dat de homo geen anale seks mag hebben, dat hij zich 'normaal' (dus niet vrouwelijk) moet gedragen, dat hij zijn homoseksualiteit niet te veel mag laten zien en dat hij al helemaal geen avances mag maken.

Tegelijkertijd lijken veel daders juist buitengewoon gefascineerd te zijn door het onderwerp homoseksualiteit. Sommige jongens gaan bewust naar homo-ontmoetingsplaatsen of homohoreca, omdat ze het spannend vinden om te zien wat daar gebeurt. Voor sommige daders lijkt homoseksualiteit bijna een obsessie te zijn: het is iets wat zij niet goed weten te plaatsen, iets waar ze van walgen en waar ze zich krachtig tegen willen afzetten, maar wat tegelijkertijd een hoofdrol opeist in hun dagelijkse gesprekken en hun nieuwsgierigheid prikkelt.

Slachtoffers

Uit een politieonderzoek (2013) waarbij de aangiften van anti-homogeweld in het jaar 2009 werden geanalyseerd, blijkt dat 84,2% van de slachtoffers man is, en 15,8% vrouw. Leeftijden van slachtoffers lopen zeer uiteen, variërend van 15 tot 72 jaar. Tegen de oudere slachtoffers wordt vaak fysiek geweld gebruikt vanwege vermeende pedoseksuele

geaardheid van het slachtoffer. De gemiddelde leeftijd bedraagt 36,7, de modale leeftijd is 23 jaar, de meeste slachtoffers zijn tussen de 21 en 27 jaar oud. Veruit het merendeel van de slachtoffers heeft de Nederlandse nationaliteit (75,3%). Een klein percentage heeft naast de Nederlandse ook de Marokkaanse nationaliteit (3,9%) terwijl 1,2% alleen de Marokkaanse nationaliteit bezit. Van de slachtoffers is 1,7% van Nederlandse én Turkse nationaliteit en 1,5 % heeft alleen de Turkse nationaliteit. Van de restgroep (met name Amerikanen, Britten en Brazilianen) is niet bekend of dat toeristen of ingezetenen betrof.

Uit een online enquête die in 2008 gehouden werd door *Gay.nl* onder 2312 homoseksuelen blijkt dat een derde sportclubs, kerkgenootschappen of bepaalde beroepen vermijdt om gedoe over de eigen seksuele voorkeur te voorkomen. Van de respondenten zegt 17% aan weleens bedreigd te zijn, terwijl 7% te maken heeft gehad met fysiek geweld. Veiligheid wordt als een groot probleem ervaren, en de indruk bestaat dat het de laatste jaren op straat onveiliger is geworden voor homoseksuelen. De helft geeft aan zijn gedrag regelmatig aan te passen om conflicten op straat te voorkomen. Ook recenter (Blokker, 2017) bleek uit een onderzoek van de Universiteit van Amsterdam in samenwerking met

het COC dat respondenten (lesbiennes, homo's, biseksuelen, transgenders en de intersekse) hun gedrag vaker aanpassen om onveilige situaties te voorkomen: 'omlopen als ik een onveilige situatie zie', 'onveilige plekken vermijden' en 'proberen in een veilige buurt te wonen' waren de meest genoemde aanpassingen.

Groepsgedrag

Het lijkt voor de hand te liggen dat anti-homogeweld voornamelijk door groepen of groepjes gepleegd wordt, zoals in het in de inleiding genoemde voorbeeld in Arnhem, maar is dit ook werkelijk zo?

Uit het onderzoek van Buijs et al. (2009) komt naar voren dat groepsdruk en sociaaleconomische status inderdaad een rol spelen bij anti-homogeweld. Jongeren zouden een stoere en mannelijke status verwerven in hun vriendengroep wanneer zij zich afzetten tegen homoseksualiteit. Omdat onder de daders opvallend veel laagopgeleide en werkloze mannen zouden zijn, is anti-homogeweld een effectieve en alternatieve manier om respect en een mannelijke status te verwerven bij gebrek aan een goed inkomen, een interessante opleiding of een baan met macht (leidinggeven). Ook andere, meer algemene opvattingen en emoties over seksualiteit en over vrouwen en gender spelen hierbij een grote rol.

In een rapport van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (Schuyf, 2009) komt naar voren dat 20% van alle gevallen van anti-homogeweld door één dader gepleegd wordt; meestal betrof dat diefstal (71,7%). Dat betekent dat zo'n 80% van alle delicten tegen homo's gericht door twee of meer personen gepleegd wordt. Bij zware

mishandeling is in 78,6% sprake van twee of meer daders (Schuyf, 2009). Het is dus van belang te differentiëren naar het type delict. Bij beroving wordt vaak gebruikgemaakt van de (vermeende) kwetsbaarheid van het slachtoffer, door bijvoorbeeld op *cruising areas* (plekken waar homo's voor anonieme sekscontacten komen zoals parken bij nacht of parkeerplaatsen langs de snelweg) slachtoffers uit te zoeken. Veelal zijn dat getrouwde mannen of mannen uit andere culturen waar homoseksueel gedrag niet geaccepteerd wordt, met andere woorden, mannen met een dubbelleven. Door het slachtoffer te benaderen alsof er interesse voor seks bestaat, wordt het slachtoffer, als het contact eenmaal gelegd is, onder bedreiging, al dan niet met een wapen, van zijn geld of andere waardevolle spullen beroofd. De dader zal er dan vanuit gaan dat het slachtoffer geen aangifte zal doen omdat dan bekend zou kunnen worden dat hij homo is en dus anders is dan hij zijn omgeving heeft doen laten geloven. Als een slachtoffer zich verzet, kan mishandeling ontstaan, of kan dit in extreme gevallen tot doodslag of moord leiden. Op 3 maart 2017 werd in het Oosterpark in Amsterdam een 33-jarige man door messteken vermoord; er is een dader aangehouden van 17 jaar die meerdere straatroven op zijn naam heeft staan.

Bij mishandeling is het logischer dat het in dadergroepen plaatsvindt, omdat er dan niet alleen mededaders zijn – en dus minder kans om zelf het onderspit te delven als het tot een handgemeen of gevecht komt – maar ook omdat de mishandeling dan niet onopgemerkt blijft binnen de eigen groep en dus statusverhogend voor de dader kan werken. Tegen je vrienden zeggen dat je een homo in elkaar geslagen hebt maar dat niet kunnen

bewijzen, zal mogelijk zelfs statusverlagend kunnen werken. De groep is dus belangrijk om fysieke overmacht te hebben en effect te sorteren met intimidatie, maar ook als getuigenis van de eigen durf en mannelijkheid. Uit gesprekken met daders (Buijs et al., 2008) kwam naar voren dat daders niet alleen bij geweld tegen homo's groepsdruk hebben gevoeld, maar in het algemeen vaak dingen

*Omdat homogeweld
statusverhogend werkt
voor daders,
is de groep belangrijk.
Er moeten getuigen zijn*

doen onder druk van de groep, dingen waar ze zelf geen zin in hebben of waar ze het niet mee eens zijn. Opvallend is dat de daders die achteraf de meeste spijt en wroeging van hun daden hadden, degenen waren die onder invloed van groepsdruk tot hun daad waren overgegaan. Dus waar aanvankelijk trots een rol speelt, nemen schaamte en spijt de overhand als de magie van de groepsdruk is uitgewerkt of als ze alleen huiswaarts keren. In het onderzoek van Buijs et al. (2008) werden gesprekken gevoerd met zogenoemde focusgroepen, bestaande uit onder meer scholieren, straatjongeren (met onderverdeling van Surinaamse, Antilliaanse en Marokkaanse straatjongeren) voetbalsupporters, militairen (mariniers) en corpsstudenten. Ter illustratie van wat de rol van de groepsdruk kan zijn: op een homo-ontmoetingsplaats langs de snelweg bij Arnhem mishandelden

vrienden van de ondervraagde militair een aantal cruisende mannen. Na verloop van tijd gaat deze groep weg om ergens wat te gaan eten. Er ontstaat discussie of ze weer terug zullen gaan. De militair in kwestie spoorde zijn vrienden aan om wel terug te gaan, omdat hij zelf alleen toegekeken had maar nog niets gedaan had en zijn vrienden wel. Hij zei: 'Het klinkt heel fout, ik weet het, maar juist het feit dat ik zelf nog niets had gedaan en de rest wel zat me dwars. Je wilt niet afgaan voor de groep weet je wel, da's een militair ding. Je leert daarzo dat je alles met elkaar doet weet je wel, dus je gaat elkaar niet afvallen.'

Een andere reden om weer terug te gaan en de mishandelingen voort te zetten is dat de militairen vinden dat ze nog te weinig seksuele handelingen tussen mannen hebben gezien, wat aansluit bij de eerdergenoemde nieuwsgierigheid die daders van anti-homogeweld vaak hebben naar seksuele handelingen tussen mannen.

Het afzetten tegen homoseksualiteit vervult een identiteitsfunctie in alle groepen. Het leidt er ook toe dat er niet alleen veel groepsdruk bestaat om negatief te denken over homoseksualiteit, maar dat het zelfs nagenoeg onmogelijk wordt om je tegen je vrienden positief uit te laten over homoseksuelen: 'Als je in een groep zegt dat je respect hebt voor homo's, dan word je uitgelachen.'

Acht oplossingen

De Volkskrant (Hulshof, 2017) vroeg acht wetenschappers naar hun ideeën om een meer structurele verandering teweeg te brengen in het geweld tegen homo's. Ik noem ze alle acht kort om de diversiteit van de aangedragen oplossingen te illustreren, en zal vervol-

gens verder ingaan op een van de genoemde suggesties, die van hoogleraar sociologie Duyvendak.

Antropoloog Oskar Verkaaik ziet homofobie als belangrijke oorzaak van anti-homogeweld. Op scholen, op voetbalvelden of in studentencafés is 'homo' nog steeds een scheldwoord. Een tweede oorzaak zoekt hij in religieuze afwijzing: katholicisme, protestantisme en islam veroordelen homoseksualiteit nog steeds. De derde oorzaak is van recentere aard en is gelegen in het Nederlandse normen- en waardenverhaal, waarbij door politici het accepteren van homoseksualiteit als een nationale eigenschap wordt gepresenteerd die bedreigd wordt door nieuwkomers. Verkaaik: 'Homoseksuelen en moslims zouden de handen ineem kunnen slaan en gezamenlijk een mars organiseren tegen haat en stigmatisering. Zo voorkom je dat Wilders ermee aan de haal gaat.'

Henk Elffers, emeritus-hoogleraar Criminologie is van mening dat het beter is de mogelijkheid op geweld te verkleinen dan je blind te staren op de daders. 'Je kunt tegen homo's en vrouwen zeggen dat ze 's nachts niet alleen door een park moeten lopen, [...] maar beter is het om desolate steegjes en verlaten straten aan te pakken.' Door te zorgen dat er voldoende mensen op straat zijn maak je de openbare ruimte veiliger, niet alleen voor homo's, maar ook voor vrouwen en andere kwetsbare minderheden, stelt Elffers.

Universitair hoofddocent Kunstmatige Intelligentie Tibor Bosse noemt homohaar een vorm van intolerantie tegenover de ander. De sleutel tot het verminderen van dit soort intolerantie is het creëren van empathie voor de situatie van de ander. Daarbij kan *virtual reality* een krachtig middel zijn. 'Je zou dit soort technologie kunnen inzetten voor

trainingsprogramma's op middelbare scholen om meer bewustzijn te creëren voor de slachtoffers van agressie in het algemeen, en van homohaat in het bijzonder.

Maarten Hoorn, planoloog, zegt dat de samenleving verhardt en toenemend polariseert. Daarbij past dat een steeds kleinere groep die homoseksualiteit niet accepteert, dat steeds luider gaat roepen en eerder naar geweld grijpt. 'Het verbeteren van toekomst- en arbeidsperspectieven voor iedereen vermindert de tegenstellingen in de samenleving en kan een belangrijke voedingsbodem voor geweld wegnemen. We moeten daarom de wijken ingaan en dat verbeteren.'

Emeritus-hoogleraar Pedagogiek Louis Tavecchio vindt de actie #handinhand van Barbara Barend sympathiek, maar denkt dat daders van anti-homogeweld pas geraakt worden als ze hun eigen mannelijke rolmodellen hand in hand over straat zien lopen. 'Van Pechtold en Koolmees kijkt niemand op, zeker straatjongeren niet. Dat wordt anders als bekende sporthelden deze actie ondersteunen. Laat twee topvoetballers hand in hand over straat lopen. Dan heb je kans op het juiste effect.' Daarnaast gaat hij in op het bericht dat veel gemeentelijke overheden homo-ontmoetingsplekken proberen te sluiten. 'Daarmee zeg je impliciet: homoseksualiteit is niet oké. De overheid moet onmiddellijk ophouden met het geven van dit soort dubbele boodschappen.'

Rechtsfilosoof Nanda Oudejans, tevens voorzitter van de medezeggenschapsraad van de school van haar kinderen, vermoedt dat op veel Nederlandse scholen de heteroseksuele norm domineert. 'We vragen ons te weinig af hoe dat is voor kinderen met homoseksuele ouders, of voor kinderen die zelf homoseksuele gevoelens hebben.' Ze roept daarom alle

ouders in een medezeggenschapsraad dit onderwerp te agenderen bij de schooldirectie. 'Je seksuele en genderidentiteit is wezenlijk voor wie je bent. Scholen horen een veilige omgeving te zijn waarin kinderen zichzelf kunnen zijn. Daar hoort het normaliseren van verschillen in identiteiten bij.'

Alfred Lange, hoogleraar Klinische Psychologie, denkt niet dat zijn vakgebied uitkomst kan bieden. 'Dan zou je moeten zeggen: de daders zijn allemaal gestoord en moeten medische behandeling ondergaan. Dat gaat misschien wat ver.' De sociale psychologie biedt meer aanknopingspunten. 'De daders in Arnhem opereerden als groep. Uit wetenschappelijk onderzoek weten we dat groepen mensen kunnen aanzetten tot de meest vreselijke daden. De grootste lynchpartijen vinden plaats in groepen. Deelnemers verklaren later vaak dat ze helemaal niet mee hadden willen doen.' Lange denkt dat het niet mogelijk is mensen te verplichten om homoseksualiteit te accepteren. Beter is het om zinloos geweld uit te bannen. 'Je moet mensen bijbrengen dat ze met hun poten van elkaar afblijven. Net zoals de succesvolle anti-alcoholcampagnes zou je een campagne tegen plegers van straatgeweld kunnen bedenken. Jonge kijkers moeten het idee krijgen: daar wil ik niet bij horen, dat is minderwaardig.' Hoogleraar Sociologie Jan-Willem Duyvendak, mede-onderzoeker en auteur van het eerdergenoemde onderzoek van Buijs et al. (2008), nam interviews af op plekken waar veel homo-negativiteit heerst, zoals voetbalclubs en studentencorpora, en sprak ook met daders van anti-homogeweld. 'Het was treurig omdat al die interviews ontzettend op elkaar leken. Ongeacht hun achtergrond, bleken al die mannen een enorm mannelijk superioriteitsgevoel te hebben.' Ik parafraseer

seer Duyvendak verder uit Hulshofs artikel in *de Volkskrant*: 'In de gedachtewereld van homohaters wordt homoseksualiteit geassocieerd met vrouwelijkheid. Die mannen (de homohaters) kijken allemaal enorm neer op vrouwen. Ze zien vrouwen als onderdanig en

*Het bijzonder sterk
aspect van homohaar
is de angst om lustobject
te zijn voor een man,
want dat is vrouwelijk*

passief, terwijl ze zelf machtig en actief zijn. Deze mannelijke superioriteitsgevoelens en homohaar zijn niet voorbehouden aan bepaalde religieuze of sociaaleconomische groepen.' Op basis van het onderzoek Van Buijs et al. denkt Duyvendak dat het uitbannen van anti-homogeweld alleen kan slagen als het idee van mannelijke (heteroseksuele) superioriteit onderuitgehaald wordt.

Zoals gezegd lopen bovengenoemde aangedragen oplossingen zeer uiteen. Dat scholen een veilige plek zouden moeten zijn voor seksuele diversiteit lijkt mij een goed streven, jong geleerd is immers oud gedaan. Hoe dat te realiseren is een ander verhaal, en daar lijkt nog een lange weg te gaan. Het gebruik van virtual reality in trainingsprogramma's op scholen om je bewust te maken van de impact van agressie op het slachtoffer zou bij kunnen dragen aan het scheppen van een veilig klimaat op scholen. Beter verlichting in donkere steegjes lijkt mij een nogal naïeve gedachte: er zijn genoeg voorbeelden bekend

waarbij mishandeling overdag of bij voldoende straatverlichting en met veel getuigen plaatsvond. En moslims en homo's samen laten protesteren tegen haat en stigmatisering is een mooie gedachte, maar eveneens nogal naïef. Sporthelden hand in hand laten lopen – of beter nog: sporthelden uit de kast laten komen tijdens hun sportcarrière zoals bijvoorbeeld Orlando Cruz als eerste profbokser ter wereld, tijdens zijn actieve carrière in 2012 deed – zou zeker kunnen bijdragen aan verandering in beeldvorming rond homoseksualiteit en is in die zin positief te noemen, maar de vraag is of dat iets gaat veranderen aan het geweld tegen homo's. Verbetering van toekomstperspectief en werkgelegenheid kan van belang zijn, gezien het feit dat de meeste daders laagopgeleide mannen zonder werk zijn en via anti-homogeweld hun status proberen te verhogen. Lange geeft de groep een belangrijk aandeel in het ontstaan en uitvoeren van geweld in het algemeen, en zoekt de oplossing dan ook generiek: al het zinloos geweld dient te worden uitgebannen door goede voorlichting, waarbij iedereen leert dat je met je poten van elkaar af moet blijven. Dat de groep een rol speelt lijkt overduidelijk, helemaal voor groepstherapeuten: maar de vraag hoe je de groep dan beïnvloedt om te voorkomen dat dergelijk geweld voorkomt en escaleert, wordt niet beantwoord. Mijns inziens raakt de visie van Duyvendak een interessant aspect: anti-homogeweld gaat dus niet specifiek om minachting voor en geweld tegen homo's, maar is te zien als een onderdeel van een sterk mannelijk superioriteitsgevoel waarbij vrouwen eveneens geminacht en gemaltraitteerd worden. In het navolgende zal ik uitgebreider stilstaan bij de bevindingen van het onderzoek van Buijs et al. (2008).

Mannelijk superioriteitsgevoel

Als anti-homogeweld gezien wordt als een uiting van heteroseksisme (systematisch ontkennen, onderdrukken en stigmatiseren van elke niet-heteroseksuele gedragsvorm) dan denken we eerder aan de situatie in landen als Tsjetsjenië ('homorechten bestaan niet in Tsjetsjenië, want, zo zeggen de autoriteiten, er zijn geen homo's in onze republiek' (Vennink, 2017)) dan die in Nederland. Toch kan heteroseksisme ook bij ons in alle sociale instituties worden teruggevonden, van religie, politiek, media, psychiatrie, gezondheidszorg tot aan justitie (Herek, 1992). Hieraan ten grondslag ligt het idee van seksualiteit-als-identiteit en het idee van complementaire genders, namelijk mannelijk versus vrouwelijk. Hoewel ieders seksuele gedrag tot het privé domein behoort, komt homoseksualiteit-als-identiteit zo in het publieke domein. Daarmee wordt stigmatisering mogelijk gemaakt. Het vasthouden aan de dichotomie in het idee over gender versterkt dit: een man die op mannen valt is afwijkend en kan dus geen echte man zijn en moet dus wel verwijfd zijn (voor homoseksuele vrouwen geldt uiteraard mutatis mutandis hetzelfde: een lesbienne kan geen echte vrouw zijn, maar zal wel een manwijf moeten zijn).

Pikorde gebaseerd op gender

Uit gesprekken met de eerdergenoemde focusgroepen komt naar voren dat homoseksualiteit wel in enige mate getolereerd wordt zolang homo's zich maar aanpassen aan de codes van de dominante heteroseksuele cultuur, codes die dan vooral betrekking hebben op gender. Om die reden wordt

verwijfd of nuchterig gedrag zeer sterk afgekeurd (overigens ook door veel homo's zelf). Dit wordt bevestigd door enquêtes gehouden onder Amsterdamse middelbare-schoolleerlingen: zich mannelijk gedragende hetero jongens staan boven in de pikorde als het gaat om geaccepteerd worden, gevolgd door zich mannelijk gedragende homo jongens. Zich vrouwelijk gedragende hetero jongens staan daar weer onder, op de voet gevolgd door zich vrouwelijk gedragende homo jongens. Gender speelt hier dus een meer bepalende rol dan seksuele voorkeur. In gesprekken met jongeren uit de focusgroepen kwam eveneens naar voren dat homoseksualiteit in alle onderzochte groepen een problematische rol speelt waar de jongeren zich er afkeurend en vaak vol walging over uitspreken. Het valt op dat er vier aspecten van homoseksualiteit zijn die grote weerstand oproepen: vrouwelijk gedrag, anale seks, zichtbaarheid en de angst om een lustobject te zijn. Het laat zich goed samenvatten in de titel die het onderzoek van Buijs et al. (2008) meekreeg: 'Als ze maar van me afblijven!' Als homo's zich niet aan deze voorwaarden houden wordt anti-homogeweld gerechtvaardigd. Wat betreft het vrouwelijk gedrag: in de kringgesprekken die de onderzoekers met de jongeren uit de focusgroepen voerden, wordt homoseksualiteit al snel gelijkgeschakeld met vrouwelijkheid en geassocieerd met zwakte ('je zal zien dat er eentje een nagel breekt of zo, dat kunnen we er niet bij hebben', aldus een van de ondervraagde mariniers). Homoseksuele corpsstudenten geven aan dat ze zich binnen de sociëteit en het dispuut bewust mannelijker gaan gedragen of proberen als hetero over te komen ('op de sociëteit doe je normaal').

Bij het tweede punt, de anale seks, valt in de focusgroepen op dat er naast afkeuring en walging ook een zekere mate van preoccupatie met dit aspect aanwezig is, omdat het steeds weer spontaan genoemd wordt als het gaat over homoseksualiteit. Walging en nieuwsgierigheid gaan hier hand in hand. Het idee bestaat dat dit het enige is wat mannen die seks met elkaar hebben doen ('ze gaan echt niet kussen of zo'). Door sommigen wordt een direct verband gelegd tussen anale seks en verwijfd lopen ('Je kunt ook zien of het homo's zijn door hun loopje. Een beetje zo. Dat ze te vaak in hun reet zijn geneukt. Dan gaan ze een beetje zo lopen. Dat denk ik echt. Ik weet niet hoe het komt, maar ze lopen wel een beetje scheef. Ja, als je zulke dildo's in je reet krijgt...'). Te grote zichtbaarheid van homoseksualiteit is het derde punt dat genoemd wordt. Bij de meeste focusgroepen wordt duidelijk dat de afkeuring van het openlijk uitdragen samenhangt en zelfs grotendeels overlapt met de afkeuring voor vrouwelijk gedrag: dit wordt meestal gezien als iets wat onnodig is en geacteerd wordt. Als voorbeeld wordt de jaarlijkse Gay Pride genoemd ('dat kan echt niet!') die een homo-emanipatoir karakter heeft, maar wat door de jongeren in de focusgroepen als overdreven gezien wordt, en waar ook een zekere angst voor besmetting vanuit gaat ('niet waar mijn kinderen bij zijn.').

Opmerkelijk narcisme

Het vierde punt is de angst om een lustobject van een homoseksuele man te zijn. Ook dit heeft alles met gender te maken. Vrouwen zijn traditioneel object van begeerte en de jongens willen niet in een vrouwelijke rol

komen en al helemaal niet in een passieve rol bij anale seks. Dit aspect komt in alle focusgroepen uitgebreid aan de orde en lijkt van bijzonder grote invloed te zijn op de wijze waarop over homoseksualiteit wordt gedacht. De jongens zijn massaal bang dat een homo hen aantrekkelijk vindt of versiert. Daarbij worden grote gedachtesprongen gemaakt: oogcontact staat dan al snel gelijk aan aangerand zullen worden en dus rechtvaardigt dat oogcontact alleen al het gebruik van fysiek geweld. Ook lijken jongeren bang te zijn dat als een homo met hen flirt, er iets met hen zelf mis is: 'Je gaat twijfelen of je als homo overkomt, als een homo naar je toekomt. Want artiesten herkennen artiesten en zo herkennen homo's ook homo's.' Opmerkelijk is het (zeer narcistische) gegeven dat de jongeren ervan overtuigd lijken te zijn dat zij een lustobject voor alle homo's zouden zijn.

Samenvattend zien de jongeren uit de focusgroepen homo's als hyperseksuele wezens die elk moment kunnen 'toeslaan'. Het idee dat zij zelf object kunnen worden van deze versierpogingen wekt gevoelens van angst en walging op. Hoewel dit mechanisme in alle groepen aanwezig is, lijken Marokkaanse jongens meer dan anderen te vrezen voor een passieve rol bij anale seks. Alle respondenten vinden dat de rol van 'lustobject' alleen hoort bij de vrouwelijke genderrol (Buijs et al, 2008).

Hoe jongeren uit de focusgroepen naar vrouwen kijken, of hoe daders van anti-homogeweld naar vrouwen kijken, is niet expliciet onderzocht, maar vermoed wordt dat de minachting die homo's ten deel valt vergelijkbaar is met de minachting waarmee vrouwen bejegend worden. Denk hierbij aan het nafluiten van vrouwen op straat, het

narcistische idee dat als een vrouw in reactie op versierpogingen of handtastelijkheden 'nee' zegt ze eigenlijk 'ja' bedoelt, en dat vrouwen die korte rokjes dragen erom vragen om verkracht te worden, of het idee dat de vrouw vanuit het mannelijk superioriteitsperspectief zich passief en onderdanig dient te gedragen. Zolang dit mannelijk (heteroseksueel) superioriteitsgevoel standhoudt, zullen zowel vrouwen als homo's in een kwetsbare positie blijven.

Tot slot

Burgermeester Boeie Staal van Arnhem citeerde bij de protestmars op 8 april jl. Nelson Mandela, naar wie de brug waarop de mishandeling plaatsvond is vernoemd: 'Niemand van ons wordt geboren om een persoon met een andere kleur of achtergrond te haten. Ons wordt geleerd om te haten. Als we kunnen leren om te haten, kunnen we ook leren lief te hebben' (Van Dinther, 2017b).

Literatuur

Anti-homogeweld in Nederland. Analyse van (dreiging van) fysiek anti-homogeweld. (2013). Uitgave Politie, Landelijke Eenheid, Afdeling Analyse en Onderzoek. Driebergen.

Amerongen, M. van (2017a). Domineesland. *de Volkskrant*, 10 april 2017.

Blokker, B. (2017). Deel homo's past gedrag op straat aan. *Het Parool*, 22 april 2017.

Buijs, L., Hekma, G. & Duyvendak, J-W. (2008). *Als ze maar van me afblijven. Een onderzoek naar antihomoseksueel geweld in Amsterdam*. Amsterdam University Press.

Dinther, M. van (2017b). Arnhem, nu ook de stad van de liefde. *de Volkskrant*, 10 april 2017.

Herek, G.M. (1992). Psychological heterosexism and anti-gay violence: The social psychology of bigotry and bashing. In G.M. Herek & K.T. Berrill (eds.). *Hate crimes. Confronting violence against lesbians and gay men*. London: Sage.

Hulshof, M. (2017c). Geweld tegen homo's. Acht oplossingen volgens acht wetenschappers. *de Volkskrant*, 8 april 2017.

Schuyf, J. (2009). *Geweld tegen homoseksuele mannen en vrouwen. Een literatuuronderzoek naar praktijk en bestrijding*. Movisie / WODC, Utrecht.

Vennink, T. (2017). 'Hier mezelf zijn kan mijn dood betekenen'. Homo's in Tsjetsjenie. *de Volkskrant*, 21 april 2017.

Een derde homo's mijdt sport, kerk en beroep om gedoe te voorkomen. Gepubliceerd op gay.nl, 28 februari 2008.
